

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Бондар Валерії Ігорівни на тему «Соціально-педагогічна профілактика булінгу серед студентів у закладі вищої освіти», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 23 Соціальна робота за спеціальністю 231 Соціальна робота

Актуальність теми дослідження. На тлі сучасних соціально-політичних викликів і воєнного стану в Україні проблема створення безпечного освітнього середовища набуває особливої актуальності та потребує системного наукового осмислення. Особливо важливим є питання розбудови безпечного освітнього простору в контексті воєнного стану. Сучасні заклади освіти відіграють важливу роль у формуванні у здобувачів освіти моделей ненасильницької поведінки, зокрема ставлень і навичок, які потрібні для попередження та запобігання проявам насильства, налагодження конструктивного спілкування, розв'язання конфліктів мирним шляхом, досягнення порозуміння та взаємодії на шляху до встановлення миру та його подальшої розбудови.

Насильство в закладах освіти характеризується різноманіттям форм і природи проявів, оскільки може мати як одноразовий, так і систематичний характер. Будь-яка з таких дій здатна негативно впливати на психологічне та фізичне здоров'я всіх учасників освітнього процесу. Заклади вищої освіти повинні забезпечувати безпечне середовище для студентів, яке вільне від насильства, дискримінації, порушень прав людини, приниження гідності та інших неприйнятних явищ.

Важливе право, яке має людина, – право на безпечне, ненасильницьке існування в середовищі, зокрема – в освітньому. Незважаючи на те, що таке право прописане в міжнародних документах, від різних форм насильства потерпають дорослі, молоді люди, а особливо – діти. Безпека дитини – стан її захищеності від зовнішніх і внутрішніх загроз, наявність способів задоволення потреб, захисту її прав.

Враховуючи вимоги сучасного суспільного та освітнього простору, які висуваються до представників професій на кшталт «людина-людина», зокрема в умовах війни, одним із важливих практичних завдань у системі підвищення кваліфікації є створення умов не лише для особистісного та професійного зростання фахівців упродовж усього життя, а й формування у них готовності та здатності змінюватися відповідно до нових вимог і потреб освітньої та соціальної/суспільної систем; оперувати й управляти професійною та загальною інформацією. Також актуальними запитамі фахівців є опанування методами запобігання та протидії проявам насильства та булінгу (цькування); формування соціально-емоційних компетентностей, ненасильницьких моделей спілкування та взаємодії учнів; розвиток здатності активно діяти, швидко ухвалювати ефективні рішення, зокрема в конфліктних життєвих або професійних ситуаціях; конструктивно змінювати ситуацію конфлікту та сприяти її розв'язанню з урахуванням інтересів обох

сторін конфлікту; сприяти формуванню соціальної згуртованості, створенню безпечного освітнього середовища; бути носіями філософії відновної культури та миробудування.

У сучасних закладах освіти спостерігається зростання виявів насильства, зокрема булінгу (цькування), що пов'язано з дією різних соціальних і психологічних факторів, серед яких значну роль відіграють дискримінаційні практики та агресивна поведінка. Такі негативні явища можуть мати як епізодичний, так і систематичний характер та завдавати шкоди психологічному й фізичному здоров'ю здобувачів освіти. Між тим система вищої освіти повинна бути безпечною для студентів і вільною від усіх форм насильства, принижень гідності, дискримінації та порушень прав людини.

Захист прав студентів і викладачів у закладах вищої освіти – тема, що постійно обговорюється на різних рівнях управлінської діяльності. Адже освіта будується за принципом рівних можливостей та прав для всіх учасників освітнього процесу.

Статистичні дані засвідчують високий рівень поширеності булінгу серед дітей та підлітків в Україні. Актуальність проблеми проявів булінгу (цькування) в закладах загальної середньої освіти підтверджують результати опитування, проведеного громадською організацією «Ла Страда-Україна» у 2020 р. в Луганській та Донецькій областях України. Згідно з отриманими даними, 8,9 % підлітків зазнають насильницьких дій з боку однолітків у шкільному середовищі, а 3,2 % опитаних вказали на випадки насильства з боку педагогічних працівників.

Наведені результати актуалізують проблему забезпечення безпечного освітнього середовища та зумовлюють необхідність розробки та впровадження ефективних соціально-педагогічних заходів профілактики булінгу як у закладах загальної середньої освіти, так і в діяльності закладів вищої освіти.

Результати анкетування студентської молоді, проведеного громадською організацією «Ла Страда-Україна» у 2022–2023 рр. за підтримки Програми ООН із відновлення та розбудови миру, засвідчують поширеність проявів насильства в освітньому середовищі закладів вищої та фахової передвищої освіти. Дослідження охопило 585 здобувачів освіти віком 17–25 років з різних регіонів України та показало, що значна частина респондентів має досвід безпосереднього переживання насильства або спостереження за подібними ситуаціями серед студентської молоді.

На особливу увагу заслуговують дані щодо локалізації насильницьких проявів: 14% опитаних зазначили заклад освіти як місце вчинення насильства, що свідчить про наявність ризиків виникнення булінгу та інших форм міжособистісного насильства у студентському середовищі. Отримані результати актуалізують необхідність упровадження системної соціально-педагогічної профілактики булінгу в закладах вищої освіти з метою формування безпечного та підтримувального освітнього середовища.

У жовтні-листопаді 2023 р. на базі Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди було проведено моніторингове опитування серед 311 здобувачів вищої освіти бакалаврського та магістерського рівнів з метою вивчення поінформованості щодо булінгу та поширеності проявів цькування у студентському середовищі. Результати показали, що 99,7 % респондентів розуміють зміст поняття «булінг», тоді як 0,3 % були не впевнені у своїх знаннях. На запитання про особистий досвід спостереження або участі в ситуаціях знущання 75,3 % відповіли «так», 15,6 % – «ні», а 9,2 % висловили невпевненість. Дані свідчать про високий рівень обізнаності студентів щодо булінгу та значну поширеність цього явища в закладі вищої освіти.

За підтримки Міністерства освіти і науки України у 2023–2024 рр. було проведено загальнонаціональне репрезентативне дослідження «Булінг та толерантність у закладах освіти після 24 лютого 2022 року», яке охопило 5 576 учнів 5–9 класів з усіх регіонів України за винятком тимчасово окупованих територій. Результати дослідження засвідчили високий рівень поширеності булінгу в освітньому середовищі: понад половина опитаних школярів (51,3 %) повідомили про досвід зіткнення з різними формами цькування, а майже чверть (24,7 %) стали його мішенями після початку повномасштабного вторгнення. Водночас зафіксовано недостатню ефективність реагування з боку педагогічних працівників, що створює умови для закріплення агресивних моделей поведінки. У цьому контексті проблема булінгу не обмежується закладами загальної середньої освіти, а набуває пролонгованого характеру, проявляючись у подальших освітніх траєкторіях молоді, зокрема у закладах вищої освіти.

У межах нашого дисертаційного дослідження за підтримки цифрової платформи U-Report Ukraine (Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ)) у 2024 р. було проведено Національне опитування серед молоді віком 17-25 років на тему «Проблеми насильства та булінгу в молодіжному середовищі». Участь в опитуванні взяли 2 037 осіб. Результати показали, що 98,4 % респондентів знають, що таке булінг, а 71,9 % вважають його актуальною проблемою серед студентів. Отримані дані підтверджують значущість досліджуваної проблеми та обґрунтовують необхідність системного підходу до формування безпечного освітнього середовища в закладах вищої освіти, включаючи профілактику насильства, підвищення обізнаності студентів та запровадження механізмів підтримки постраждалих.

За статистичними даними Національної гарячої лінії для дітей та молоді громадської організації «Ла Страда-Україна», за 2025 р. було надано понад 197 177 консультацій дітям та молодим людям і – 5 % із них стосувалися ситуацій булінгу (цькування) у закладі загальної середньої освіти.

Отже, наведені статистичні дані засвідчують, що проблема булінгу (цькування) серед підлітків і молоді є соціально значущою та потребує системного наукового осмислення й цілеспрямованої практичної уваги. Поєднання відносно високого рівня поінформованості молоді з істотною поширеністю випадків булінгу вказує на стійкий характер цього явища в

освітньому середовищі та його негативний вплив на психологічне й соціальне благополуччя здобувачів освіти. У зв'язку з цим, актуалізується необхідність розробки та впровадження ефективних соціально-педагогічних заходів профілактики, спрямованих на формування безпечного та підтримувального освітнього простору. Особливої значущості проблема запобігання булінгу набуває для закладів вищої освіти, де відбувається становлення ціннісних орієнтацій, моделей міжособистісної взаємодії та соціальної відповідальності молоді, що визначають її подальший суспільний розвиток.

Нові законодавчі зміни 2024-2025 рр. посилили обов'язки закладів освіти щодо реагування на випадки булінгу, розширили сферу захисту дітей у школах та позашкільних закладах, а також встановили обов'язок керівників закладів освіти письмово повідомляти про випадки булінгу до поліції та служби у справах дітей впродовж доби після їхнього виявлення.

У більшості випадків наявні моделі та програми профілактики булінгу, що реалізуються в закладах загальної середньої освіти України, загалом відповідають вимогам чинних нормативно-правових актів. Водночас залишається недостатньо розробленою система профілактичних програм, орієнтованих на студентське середовище у закладах вищої освіти, що свідчить про необхідність розробки спеціалізованих заходів для забезпечення безпечного освітнього простору на рівні вищої освіти.

Актуальність проблеми профілактики булінгу в освітньому середовищі зумовлена його поширеністю, негативними наслідками для психосоціального розвитку особистості та потребою у формуванні безпечного, ненасильницького освітнього простору. Особливої значущості ця проблема набуває у студентському середовищі закладів вищої освіти, що актуалізує необхідність розробки спеціалізованих соціально-педагогічних профілактичних втручань, орієнтованих на особливості студентської молоді та інституційну специфіку ЗВО.

Аналіз наукових джерел, нормативно-правових актів та практики реалізації профілактики булінгу у закладах вищої освіти дав змогу виявити низку суперечностей, що ускладнюють розроблення та ефективне застосування соціально-педагогічних механізмів профілактики булінгу серед студентської молоді в Україні, зокрема:

- між задекларованою потребою у впровадженні інституційної політики нульової толерантності до насильства у закладах вищої освіти та недостатньою системністю її реалізації, координації, моніторингу й удосконалення профілактичних практик;

- між зростаючими вимогами до професійної спроможності суб'єктів освітнього процесу здійснювати соціально-педагогічну профілактику булінгу серед студентів та недостатнім рівнем їхньої підготовленості, методичного супроводу й регулярного оцінювання такої спроможності;

- між потребою у цілісній і послідовній організації соціально-педагогічної профілактики булінгу серед студентів, орієнтованій на їх активну взаємодію та набуття досвіду ненасильницької взаємодії, та переважанням фрагментарних, епізодичних заходів інформаційно-

просвітницького характеру у практиці освітнього процесу закладу вищої освіти. замінити з телефону.

Вирішення окреслених суперечностей сприятиме посиленню системності та результативності соціально-педагогічної профілактики булінгу у закладах вищої освіти, створюючи підґрунтя для формування безпечного освітнього середовища та утвердження ненасильницьких практик взаємодії у студентському середовищі.

Зв'язок роботи з науковою темою кафедри/факультету. Дисертаційну роботу виконано відповідно до наукової теми кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка «Соціалізація вразливих груп населення в контексті розвитку територіальних громад в Україні» (2021 – 2026 рр., державний реєстраційний номер 0121U112043).

Мета дослідження – обґрунтувати організаційно-методичні умови соціально-педагогічної профілактики булінгу серед студентів у закладі вищої освіти та експериментально перевірити їх ефективність.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз сутності булінгу у закладі вищої освіти як соціально-педагогічної проблеми.
2. Вивчити й узагальнити вітчизняні та зарубіжні підходи до профілактики булінгу в освітньому середовищі.
3. Проаналізувати зміст та дослідити стан соціально-педагогічної профілактики булінгу серед студентів у закладах вищої освіти.
4. Визначити особливості формування ненасильницької поведінки студентської молоді.
5. Обґрунтувати та впровадити організаційно-методичні умови соціально-педагогічної профілактики булінгу серед студентів у закладі вищої освіти й експериментально перевірити їх ефективність.

Об'єктом дослідження є соціально-педагогічна профілактика булінгу.

Предмет дослідження – організаційно-методичні умови соціально-педагогічної профілактики булінгу серед студентів у закладі вищої освіти.

Теоретико-методологічною основою дослідження є: положення *системного* підходу, що забезпечує цілісне бачення соціально-педагогічної профілактики булінгу у взаємозв'язку всіх складників освітнього процесу закладу вищої освіти; *середовищного* підходу, який акцентує увагу на значущості освітнього середовища ЗВО як простору формування безпечної, ненасильницької та підтримувальної взаємодії студентів; *компетентнісного* підходу, орієнтованого на розвиток у студентської молоді здатності до ненасильницької поведінки, конструктивного розв'язання конфліктних ситуацій і відповідальної соціальної взаємодії; *міждисциплінарного* підходу, що забезпечує інтеграцію знань із педагогіки, психології, соціальної роботи, соціології та юриспруденції з метою комплексного аналізу проблеми профілактики булінгу в умовах закладу вищої освіти.

Теоретичну базу дослідження становлять наукові положення щодо: профілактики булінгу в освітньому середовищі (В. Андрєєнкова, Т. Алексєєнко, Т. Спіріна, О. Карпенко, Р. Коєн, К. Салміваллі, П. К. Сміт); розуміння чинників, проявів та наслідків булінгу серед студентської молоді (Ю. Бриндіков, Н. Бочавер, Т. Ларіна, Т. Лях, В. Лютий, К. Назарчук,); соціально-педагогічних механізмів формування ненасильницької поведінки та безпечного освітнього середовища (Т. Войцях, В. Байдик, Л. Макар, О. Швед, М. Легенька); психолого-педагогічних аспектів протидії булінгу та розвитку соціально-емоційних компетентностей (О. Барліт, С. Болтівець, І. Омельченко, Л. Онуфрієва, В. Панок, Ю. Суденко); правових засад запобігання та протидії булінгу (І. Дрок, А. Король, А. Корнійченко, В. Кочин, К. Левченко, Р. Пилипів, В. Поліщук, Ю. Трофімук, С. Чернета); розуміння міжособистісної взаємодії та групової динаміки як основи виникнення і профілактики булінгу (Л. Орбан-Лембрик, А. Мудрик, С. Савченко, Т. Шибутані).

Для досягнення мети та вирішення завдань дослідження використано наступні **методи дослідження**:

теоретичні – аналіз, узагальнення, порівняння, синтез наукових джерел для визначення сутності, причин, видів і ознак булінгу в закладі вищої освіти; аналізу нормативно-правових документів, систематизації та класифікації науково-теоретичного матеріалу для характеристики вітчизняних та зарубіжних підходів до соціально-педагогічної профілактики булінгу серед студентів у закладі вищої освіти; теоретичного обґрунтування організаційно-методичних умов соціально-педагогічної профілактики булінгу серед студентів у закладі вищої освіти, а також визначення критеріїв, показників і рівнів сформованості ненасильницької поведінки студентів;

емпіричні – анкетування студентів з метою визначення поширеності булінгу, особливостей поведінкових практик і рівня сформованості ненасильницької поведінки; анкетування кураторів академічних груп і вихователів гуртожитків; контент-аналіз документів, що регламентують соціально-виховну та психологічну роботу у закладі вищої освіти; фокусованого групового інтерв'ю (фокус-групи) з експертами в сфері профілактики насильства та формування безпечного освітнього середовища - для експертної оцінки, верифікації та уточнення організаційно-методичних умов;

експериментальні – педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний етапи) для перевірки ефективності організаційно-методичних умов соціально-педагогічної профілактики булінгу серед студентів у закладі вищої освіти;

методи оцінювання та статистичної обробки результатів – повторне застосування авторського чек-листа для оцінювання та формування політики нульової толерантності до булінгу; анкетування фахівців щодо встановлення рівня їхньої професійної спроможності до здійснення соціально-педагогічної профілактики булінгу, студентів для діагностики сформованості у них ненасильницької поведінки за визначеними критеріями, показниками й

рівнями; кількісної обробки та інтерпретації емпіричних даних, визначення динаміки змін і статистичної значущості отриманих результатів.

Експериментальна база дослідження. Результати дослідження було впроваджено в роботу наступних закладів освіти та громадських організацій: Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, м. Київ (№24-Н від 30.03.2026); Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, (№017/03 від 01.04.2026); Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, (№8/26 від 02.03.2026); Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів, Чернігівська область, (№7 від 01.04.2026); громадська організація «Ла Страда-Україна», м. Київ (№3832 від 06.04.2026), громадська організація «Українська волонтерська служба», м. Львів, (№ 06052501 від 6.05.2025 р.).

Наукова новизна одержаних результатів та теоретичне значення полягає в тому, що:

вперше визначено сутність понять «булінг у студентському середовищі», «соціально-педагогічна профілактика булінгу у закладі вищої освіти», «ненасильницька поведінка студентів»; розкрито структурно-рольову характеристику учасників булінгу в студентському середовищі; теоретично обґрунтовано організаційно-методичні умови соціально-педагогічної профілактики булінгу в закладах вищої освіти, що охоплюють інституційний (забезпечення інституційної політики нульової толерантності до насильства через систематичний аналіз, узгодження та вдосконалення практик соціально-педагогічної профілактики булінгу у закладі вищої освіти), суб'єктний (розвиток професійної спроможності суб'єктів соціально-педагогічної профілактики булінгу у закладах вищої освіти через регулярне оцінювання її рівня та цілеспрямоване впровадження заходів професійного розвитку) і діяльнісний (організація послідовної соціально-профілактичної роботи зі студентами закладів вищої освіти через розробку та реалізацію програми соціально-педагогічної профілактики булінгу) рівні; виокремлено критерії (когнітивний, ціннісно-мотиваційний, поведінковий) та схарактеризовано показники й рівні (початковий, середній, достатній) сформованості ненасильницької поведінки студентів як результату соціально-педагогічної профілактики булінгу у закладі вищої освіти;

уточнено: зміст поняття «ненасильницька поведінка»; методологію порівняльного аналізу підходів до профілактики булінгу, що базується на виокремленні взаємопов'язаних вимірів (нормативно-правового, інституційно-організаційного, освітньо-просвітницького та підтримувально-відновлювального) та забезпечує можливість системного зіставлення профілактичних практик і оцінювання їхньої результативності в закладах вищої освіти;

подальшого розвитку набули: форми та методи соціально-педагогічної профілактики булінгу у студентському середовищі.

Практичне значення дослідження результатів дослідження полягає у розробці, апробації та впровадженні комплексу науково-обґрунтованих

інструментів і програм, спрямованих на забезпечення соціально-педагогічної профілактики булінгу в закладі вищої освіти.

У межах дослідження створено авторський діагностичний інструментарій для виявлення проявів булінгу в студентському середовищі (анкета «Проблеми насильства та булінгу в молодіжному середовищі»), анкета «Вивчення булінгу в університетському середовищі»), інструменти для оцінювання рівня знань і професійної спроможності кураторів академічних груп і вихователів гуртожитків (анкета «Поширеність булінгу в студентському середовищі»), анкета «Самооцінювання професійної спроможності суб'єктів соціально-педагогічної профілактики булінгу у закладі вищої освіти»), чек-лист для аналізу та оцінювання внутрішніх нормативно-правових документів закладів вищої освіти щодо їхньої відповідності принципам безпечного освітнього середовища, прав людини та недискримінації.

Практичну цінність становлять розроблені програмно-методичні продукти, зокрема: програма підвищення професійної спроможності кураторів академічних груп і вихователів гуртожитків, спрямована на формування здатності розпізнавати булінг, відмежовувати його від конфлікту та здійснювати адекватне реагування відповідно до визначених алгоритмів; програма навчально-методичного семінару «Соціально-педагогічна профілактика булінгу в закладі вищої освіти: підходи до розроблення, впровадження та моніторингу програм» для кураторів академічних груп, вихователів гуртожитків та адміністрації закладів вищої освіти щодо впровадження соціально-педагогічних підходів до розроблення, реалізації та моніторингу програм профілактики булінгу із застосуванням інтерактивних методик; а також комплексна програма соціально-педагогічної профілактики булінгу та формування ненасильницької поведінки студентської молоді.

Результати дослідження можуть бути використані в практичній діяльності фахівців психологічних служб, кураторів академічних груп, вихователів гуртожитків, адміністрації закладів вищої освіти та інших суб'єктів освітнього процесу, відповідальних за створення безпечного освітнього середовища, а також у діяльності соціальних педагогів і фахівців соціальної роботи під час організації профілактичної роботи з попередження булінгу. Вони доцільні для застосування при розробленні та вдосконаленні внутрішніх політик і програм закладів вищої освіти, спрямованих на запобігання булінгу та утвердження ненасильницької поведінки у студентському середовищі.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні та практичні результати дослідження було представлено в доповідях і повідомленнях на наукових і науково-практичних конференціях різного рівня:

міжнародних – Міжнародна конференція «UA: Права людини за темних часів» за організації Офісу Президента України, Уповноваженого Верховної Ради з прав людини та Міністерства закордонних справ, 09 грудня 2022 р.; VIII Міжнародна науково-практична конференція «Розвивальний потенціал сучасної соціальної роботи: методологія та технології», 10-11 березня 2023 р.; II Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми

соціальної роботи та соціального забезпечення: європейський та національний вимір» (01-03 червня 2023 р.), тема доповіді «Протидія булінгу в закладах освіти: актуальність сьогодення», 01 червня 2023 р., м. Луцьк; Міжнародна онлайн-конференція «Захист прав дітей в умовах військової агресії», тема доповіді «Захист прав дітей в умовах військової агресії. Національна гаряча лінія для дітей та молоді», 23 червня 2023 р.; II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Актуальні питання розвитку особистості: сучасність, інновації, перспективи» (м. Житомир, 4 квітня 2024 р.); Міжнародна наукова конференція «Суспільство, інтеграція, освіта – SIE2024» (24-25 травня 2024 р., Латвія); Міжнародна науково-практична конференція «Забезпечення принципу гідності дитини: протидія насильницьким методам виховання», тема доповіді «Дитинство без насильства: роль фахівців та громадськості на шляху до євроінтеграції», 24-25 квітня 2025 р., м. Одеса;

загальноукраїнських – Міжрегіональна науково-практична онлайн-конференція студентів, аспірантів, науковців «Розвиток та становлення особистості в умовах трансформаційних процесів», 16 березня 2023 р.; Всеукраїнська науково-практична онлайн-конференція «Дослідження молодих вчених: від ідеї до реалізації», 21-22 квітня 2023 р.; II Всеукраїнський науково-методичний семінар-марафон з міжнародною участю «Дитинство: сучасні реалії, виклики, перспективи», 31 травня 2023 р., Хмельницький, тема доповіді «Протидія булінгу серед студентів у закладі вищої освіти»; Всеукраїнський захід з безпеки онлайн до Міжнародного дня захисту прав дітей, 01 червня 2023 р., тема доповіді «Корисні ресурси, які роблять безпечнішим онлайн-середовище для дітей»; Всеукраїнський навчально-практичний семінар «Діяльність та розвиток Національної тренерської мережі ГО «Ла Страда-Україна»: тенденції та виклики сьогодення», 19-21 вересня 2023 р., м. Трускавець, теми виступів: «Запобігання та протидія булінгу в закладах освіти. Виявлення та реагування. Неочевидні види насильства» та «Соціальна згуртованість»; Всеукраїнська науково-практична конференція «Дотримання прав і свобод людини Національною поліцією України в умовах глобальних викликів сьогодення», 27 жовтня 2023 р.; Інтерактивний методологічний онлайн-семінар молодих дослідників «Компетентнісні засади освітнього процесу в умовах впровадження інновацій: вітчизняний та міжнародний досвід», 27-28 листопада 2023 р., тема виступу 28 листопада на панелі «Дослідницькі практики молодих науковців у контексті компетентнісної парадигми: «Удосконалення конфліктологічної компетентності викладачів закладів вищої освіти»; V Всеукраїнська науково-практична конференція «Соціальна підтримка сім'ї та дитини у соціокультурному просторі громади», 04 червня 2024 р., м. Суми, тема доповіді: «Конфлікт та булінг в закладі освіти. Розмежування понять»; IX Науково-практична конференція «Права людини: історія та сучасність», Інститут права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», 05 грудня 2024 р., тема доповіді «Захист прав жінок та дівчат в умовах військового стану», м. Київ; участь у Конференції Освітнього кластеру Дитячого Фонду ООН (ЮНІСЕФ), де представила

напрацювання ГО «Ла Страда-Україна» (Ігрофікований онлайн-квест «Живи без ілюзій»; Навчально-практичний посібник «Школа вільна від насильства»), 10 жовтня 2024 р., м. Київ; участь у стратегічному Форумі від ГО «Навчай для України» «Від викликів до можливостей: партнерство громадських організацій заради освіти», де було висловлено важливість порушувати тему «Булінг в освітньому середовищі, з акцентом до ЗВО» на рівні законодавства, 04 грудня 2024 р., м. Київ; інтерактивні лекції на Конференції «Виклики війни: психологічна підтримка ЛГБТК+ спільнот» на теми «Особливості розгляду справ, пов'язаних з домашнім насильством» та «Булінг (цькування) серед підлітків ЛГБТК+ спільнот», 03 грудня 2024 р., м. Київ; участь в обласній конференції для педагогічних працівників Чернігівщини «Профілактика булінгу в освітньому середовищі: системний підхід та міжвідомча взаємодія», тема доповіді «Протидія булінгу в закладах освіти. Актуальність сьогодення», 20 березня 2025 р.

Також теоретичні й практичні результати дослідження було висвітлено під час низки всеукраїнських, обласних і регіональних науково-практичних, методологічних семінарів, нарад, круглих столів, організованих громадською організацією «Ла Страда-Україна» спільно з Інститутом модернізації змісту освіти Міністерства освіти і науки України.

Основні результати дисертаційної роботи обговорено й отримано позитивну оцінку на засіданнях кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, семінарах та щорічних звітних науково-практичних конференціях Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (м. Київ, 2022–2025 рр.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження відображені в 11 наукових і науково-методичних працях: 5 наукових статей (дві у співавторстві), опубліковані в наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України; 6 публікацій (одна в співавторстві), в яких додатково висвітлено наукові результати дисертації.

Наукові статті, опубліковані у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України

1. Бондар В. І., Лях Т. Л., Нохріна І. С. Системний підхід до профілактики булінгу в закладі загальної середньої освіти. Ввічливість. Humanitas. 2023. № 2. С. 3–11. ISSN 2786-4723. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.2.1>.

2. Бондар В. І. Зарубіжний досвід профілактики булінгу. Ввічливість. Humanitas. 2023. № 5. С. 3–11. ISSN 2786-4723 DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.5.1>

3. Бондар В. І., Харківська Т. А. Стратегії реагування на булінг та конфлікти у закладах освіти: порівняльний аналіз ефективності підходів. Соціальна робота та освіта. 2025. Том 12, № 2. С. 173–181. DOI: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.25.2.3>

4. Бондар В. І. Соціально-педагогічні підходи до профілактики мобінгу та булінгу: порівняльний аспект. «Соціальна робота та психологія: освіта і наука». 2025. № 2. С. 5–9. DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-1351/2025-2>

5. Бондар В. І. Деструктивні конфлікти та їх роль у поширенні булінгу серед студентської молоді в умовах соціальних трансформацій. Ввічливість. *Humanitas*. 2025. № 6. С. 21–28. ISSN 2786-4723 DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.6>

Публікації, у яких додатково висвітлено результати дисертації

1. Бондар В. І. Булінг як соціальне явище у освітньому просторі. *Розвивальний потенціал сучасної соціальної роботи: методологія та технології* : матеріали VIII Міжнар. науково-практ. конф., м. Київ, 10–11 берез. 2023 р. / ред. Ю. Швалб. Київ, 2023. С. 21–23.

2. Бондар В. І. Системний підхід щодо профілактики булінгу в закладах освіти. *Розвиток та становлення особистості в умовах трансформаційних процесів* : зб. наук. пр. за матер. міжрегіон. науково-практ. онлайн-конф. студентів, аспірантів та молодих уч., м. Хмельницький, 16 берез. 2023 р. / ред. Л. О. Данильчук. Хмельницький, 2023. С. 44–46.

3. Бондар В. І. Протидія булінгу в закладах освіти: актуальність сьогодення. *Актуальні проблеми соціальної роботи та соціального забезпечення : європейський та національний вимір* : Матеріали II Міжнар. науково-практ. конф., м. Луцьк, 1–3 черв. 2023 р. / ред. С. Ю. Чернета. Луцьк, 2023. С. 96–99.

4. Булінг серед студентів у закладі вищої освіти. *Дотримання прав і свобод людини Національною поліцією України в умовах глобальних викликів сьогодення* : Матеріали Всеукр. науково-практ. конф., м. Одеса, 27 жовт. 2023 р. Одеса, 2023. С. 10–12.

5. Бондар В. І. Розмежування поняття «конфлікт» та «булінг»: ознаки конфлікту та булінгу в закладі освіти. *Соціальна підтримка сім'ї та дитини у соціокультурному просторі громади* : Матеріали V Всеукр. науково-практ. конф., м. Суми, 4 черв. 2024 р. Суми, 2024. С. 12–14.

6. Bondar V., Kharkivska T. Developing the conflictological competence among students of professional and technical school. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference. Rezekne Academy of Technologies*. 2024. Vol. 1. P. 620–628. ISSN 1691-5887

Особистий внесок здобувача. У публікаціях, виконаних у співавторстві, полягає в наступному:

- у статті, підготовленій у співавторстві з Т. Лях та І. Нохріною, здобувачці належить обґрунтування положень щодо системного підходу до профілактики булінгу в закладі освіти, узагальнення наукових підходів до організації профілактичної діяльності, а також участь у формулюванні висновків щодо необхідності комплексної реалізації профілактичних заходів;

- у статті, підготовленій у співавторстві з Т. Харківською, здобувачкою здійснено порівняльний аналіз стратегій реагування на булінг і конфлікти у закладах освіти, визначено критерії оцінювання ефективності підходів і обґрунтовано доцільність їхнього застосування в практиці соціально-педагогічної діяльності;

- у публікації, підготовленій у співавторстві з Т. Харківською (англійською мовою), здобувачці належить розробка змісту дослідження щодо формування конфліктологічної компетентності здобувачів освіти, аналіз теоретичних засад і практичних аспектів її розвитку, а також підготовка основних висновків дослідження.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, списку публікацій, переліку скорочень та умовних позначень, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (251 найменування, серед них: 44 – іноземною мовою) та 19 додатків (на 47 сторінках). Праця містить 38 таблиць і 25 рисунків. Загальний обсяг роботи становить 316 сторінок, із них основного тексту – 226 сторінок.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація виконана фаховою українською мовою, текстове подання матеріалу відповідає стилю науково-дослідної літератури.

Дотримання здобувачем академічної доброчесності в дисертації та наукових публікаціях, в яких висвітлено наукові результати дисертації. На підставі вивчення тексту дисертації і наукових публікацій, результатів автоматизованої перевірки на плагіат та їхньої експертної оцінки встановлено, що дисертація і наукові публікації виконані самостійно, не містять академічного плагіату, фальсифікації, фабрикації, самоплагіату. Усі використані здобувачкою в тексті дисертації свої наукові праці без посилання на ці праці були попередньо опубліковані з метою висвітлення в них основних наукових результатів дисертації та вказані в анотації дисертації.

Відповідність змісту дисертації галузі знань та спеціальності. Зміст дисертації відповідає галузі знань 23 Соціальна робота, спеціальності 231 Соціальна робота.

Рішення.

1. Дисертація Бондар Валерії Ігорівни на тему «Соціально-педагогічна профілактика булінгу серед студентів у закладі вищої освіти» подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 23 Соціальна робота за спеціальністю 231 Соціальна робота, є завершеною, самостійною роботою, що містить науково обґрунтовані результати, актуальність, наукову новизну, теоретичне та практичне значення і відповідає п. 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до

оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 р. за № 155/30023.

2. Дисертація Бондар Валерії Ігорівни та наукові публікації, в яких висвітлено наукові результати дисертації, виконано на належному науковому рівні з дотриманням академічної доброчесності.

3. Бондар Валерія Ігорівна на високому рівні оволоділа методологією наукової та педагогічної діяльності, набула теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей. Здобувачка вільно володіє матеріалом.

4. Рекомендувати дисертацію Бондар Валерії Ігорівни до публічного захисту у разовій спеціалізованій вченій раді для присудження В. І. Бондар ступеня доктора філософії з галузі знань 23 Соціальна робота за спеціальністю 231 Соціальна робота.

Головуюча –

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної педагогіки,
соціальної роботи та спеціальної освіти
Факультету психології,
соціальної роботи та спеціальної освіти
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Жанна ПЕТРОЧКО

